

संपादकीय

नुकतीच आषाढी एकादशी होऊन गेली आहे. सालाबादप्रमाणे आषाढीचे महत्त्व, पंढरपूरच्या वारीच्या गोष्टी, बहुतेक सर्व वर्तमानपत्रांत ठळकपणे छापून आल्या. आता त्यात आणखी भर पडली आहे ती फेसबुक, व्हॉट्स अॅप यासारख्या सोशल मिडीयाची. या साईटस्वर एकादशीबद्दल सांगोपांग माहिती, विट्टलाच्या विविध फोटोंसकट सगळीकडे फिरत आहे. त्यात प्रामुख्याने आषाढीला देवशयनी एकादशी म्हणतात व त्याचे कारण आता पुढचे चार महिने देव झोपतात, किंवा शेतकरी त्यांना झोपवून आपल्या शेतीच्या सर्व कामात गढून जातात, इत्यादी माहिती आहे. शेतकऱ्यांचा विचार करता ती योग्यही आहे कारण हेच चार महिने, पेरणी, लावणी, पिकांची वाढ, त्यांची निगराणी यात जाणार आहेत. त्यामुळे त्यांना देवपूजा, भजन, पूजन यांत जास्त वेळ घालवता येणार नाही आहे. त्यामुळे चार महिने शेतीची सर्व कामे उरकून कार्तिकात कापणी झाली की मग पुन्हा ते देवधर्माकडे वळू शकतील. यामुळे देवांच्या जागे होणाऱ्या या कार्तिकातील एकादशीला देवोत्थान एकादशी म्हणतात.

मात्र या सर्व गोष्टींमध्ये आरोग्याचा मोठा विचार आहे याकडे आपले लक्ष वेधण्यासाठी यावेळचा हा लेख. आषाढ, श्रावण, भाद्रपद, आश्विन हे महिने भारतवर्षात पावसाळ्याचे म्हणजेच जलसंचिती, कफवर्धनाचे महिने आहेत. अग्निमांड्य निर्माण करणारा हा काळ आहे. एरवी देव आपल्या आरोग्याची काळजी घेतो आहे मात्र आता तो चार महिने निद्रिस्त असताना आपल्या आरोग्याची काळजी आपण स्वतःच घ्यायची आहे. यामुळे याच चातुर्मासात अनेक प्रकारची व्रते, नेम, उपवास यांचे वर्णन आहे. हेतु हाच की अग्निमांड्य असल्याने शरीराचे चलनवलन वाढावे (प्रदक्षिणा घालणे), आहार पचेल एवढाच किंबहुना थोडा कमीच घेणे (उपवास करणे), वड, पिंपळ, तुळस, बेल यासारख्या वातावरण शुद्ध करण्यास मदत करणाऱ्या झाडांच्या सान्निध्यात जास्त काळ येण्यासाठी हजार तुळशी वाहणे, बेल वाहणे, वड, पिंपळाला प्रदक्षिणा यासारखे नेम सुचविलेले आहेत. मात्र उपवासाचे जे पदार्थ आपण खातो ते या मूळ हेतूला बाधा उत्पन्न करतात.

(पान ४ वर)

आयुः धर्मार्थकाममोक्षाय ।
'आयुर्हित' आयुर्हिताय ॥

आयुर्हित

आयुर्वेद हितैषणी ट्रस्ट व
संशोधन केंद्राचे वार्तापत्र

वर्ष ११ • अंक ७ • भारतीय सौर श्रावण १, शके १९३६ • २३ जुलै २०१४

संपादक : वैद्य प्रसन्न केळकर

: सल्लागार मंडळ :

डॉ. गुरुनाथ म्हापसेकर, वैद्य राजन पाटणकर, वैद्य नरेंद्र कढे
श्री. प्रकाश मोडक, डॉ. प्रज्ञा आपटीकर, सौ. प्रिया घैसास

आता 'आयुर्हित' वाचा www.ayurlink.com / Ayurhit_magazine वर सुद्धा

'निदान' चाचण्यांचे निदान

वैद्य प्रसन्न माधव केळकर

बी.ए.एम.एस.(मुंबई), टी.टी.सी.(योग), एम्.ए.(संस्कृत)

गेल्या अंकात आपण सीटी स्कॅन तपासणीबद्दल माहिती घेतली. तसेच साधी क्षकिरण प्रतिमा व सीटी स्कॅन यातला फरक समजावून घेतला. मात्र मूलतः या दोन्ही तंत्रात क्षकिरणांचा वापर असल्याने हे क्षकिरण एका ठराविक मर्यादेपलिकडे शरीराला घातक ठरतात तसेच सीटी स्कॅन मध्ये जरी त्रिमित प्रतिमा मिळत असली तरी ५ मिमी पेक्षा लहान विकृति यामध्ये लक्षात येत नाहीत. तसेच क्षकिरण शरीराच्या ज्या भागातून आरपार जातात त्या भागाच्या प्रतिमा जरी सीटी स्कॅनमध्ये साध्या क्षकिरण प्रतिमेपेक्षा स्वच्छ असल्या तरी अगदी स्पष्ट नसतात. यामुळे या मर्यादा दूर करून ८० च्या दशकात अगदी स्वच्छ व अचूक प्रतिमा मिळवण्याचे तंत्र विकसित झाले, ज्याला आपण MRI म्हणजेच Magnetic Resonance Imaging म्हणून ओळखतो. यालाच NMRI म्हणजे Nuclear Magnetic Resonance Imaging किंवा MRT म्हणजे Magnetic Resonance Tomography असेही म्हटले जाते. यामध्ये अतिशक्तिशाली विद्युत चुंबकाचा वापर केला जातो. सुरवातीस १.० Tesla या मापकाचे चुंबक वापरले जात तर आता त्याहून अधिक शक्तिशाली १.५ किंवा २.० Tesla एवढ्या शक्तीचे चुंबक वापरतात. या यंत्रामध्ये विद्युतचुंबकीय वेटोळी (Coils) वापरल्या जातात. यांच्या मध्यभागी रुग्णाला झोपवले जाते व विद्युतप्रवाह या वेटोळ्यांतून सोडला जातो. त्याबरोबरच ठराविक प्रमाणात रेडीओ

(पान ४ वर)

आयुर्वेदातील त्रिदोष विचार

वैद्या सौ. मीनल बडवे

बी. ए. एम्. एस् (मुंबई); एम्. डी. (आयु) (मुंबई)
एम्. ए. (संस्कृत), डिप्लोमा इन योग (मुंबई)

वातदोषाच्या गुणांबद्दल सविस्तर माहिती आपण मागील लेखात घेतली. या लेखात आपण पित्तदोषाच्या गुणधर्मांचा विचार करू या.

पित्त म्हणजे साक्षात अग्नि. पंचमहाभूतांपैकी तेज महाभूताचे आधिक्य असलेला शरीरातील घटक. बाह्य सृष्टीत अग्निच्या सहाय्याने अन्न शिजवले जाते. म्हणजेच त्याच्यावर अग्निसंस्कार केला जातो आणि ते शरीरात घेण्यासाठी योग्य बनविले जाते. अगदी याच पद्धतीचे काम पित्त शरीरात करत असते. पित्त याचा अर्थच आहे पचन करणे. वायुप्रमाणेच शरीरामध्ये आवश्यक असणारा हा दुसरा घटक म्हणजे पित्त.

पचन हे कार्य पित्त त्याच्या गुणांमुळेच करू शकते.

पित्तं सस्नेह तीक्ष्णोष्णं लघु विस्त्रं सरं द्रवम्।

पित्त हे किंचित स्निग्ध, तीक्ष्ण, उष्ण, लघु, विस्त्र, सर व द्रव या गुणांचे असते. यातील उष्ण हा गुण पित्ताचा प्रमुख गुण आहे. त्यामुळे आपण प्रथम उष्ण गुणाबद्दल व नंतर इतर गुणांबद्दल सविस्तर माहिती घेऊ या.

उष्ण : आपला जीवनव्यापार सुरळीतपणे चालण्यासाठी शरीरात उष्णता असणे नेहमी आवश्यक असते. ही उष्णता आपल्याला पित्तामुळे मिळते. अन्नपचनासाठी जो जाठराग्नि शरीरात असतो तो म्हणजेच पित्त. या जाठराग्निला प्रज्वलित ठेवण्यासाठी एक नियम आपण कटाक्षाने पाळला पाहिजे.

‘उदरभरणं नोहे जाणिजे यज्ञकर्म।’

यज्ञामध्ये अग्नि प्रज्वलित करण्यासाठी जशी थोडी थोडी आहुती घातली जाते. तसेच जाठराग्नि प्रज्वलित होण्यासाठीही पोटात अल्प प्रमाणात आहार घेतला पाहिजे. पोट तुडुंब भरेल असा आहार घेतला तर त्रासच होतो. म्हणजे एकावेळी खूप जास्त प्रमाणात घेतलेला आहार पचवण्यासाठी पित्ताची उष्णता पुरेशी पडत नाही. हे पित्त किंवा अग्निचे कार्य फक्त पोटातच नाही तर शरीरातील प्रत्येक अणुरेणूत होत असते. शरीरात चयापचयाची क्रिया (Metabolism) योग्य रीतिने घडण्यासाठी पित्ताचा उष्ण गुणच अधिक उपयोगी पडतो. शीत गुणाच्या विरुद्ध असा हा गुण आहे. म्हणजेच वाताचा शीतगुण व पित्ताचा उष्ण गुण हे परस्परविरुद्ध असूनसुद्धा एकावेळीच शरीरात सुखाने नांदतात. म्हणून आपण निरोगी राहतो. पण त्यांची ही ‘नांदा सौख्यभरे’ अवस्था बिघडवायला आपणच कारणीभूत होतो. असो.

तीक्ष्ण : हा पित्ताचा दुसरा महत्त्वाचा गुण आहे. तीक्ष्ण हा गुण

कफदोषाच्या मंद गुणाच्या विरुद्ध असलेला असा आहे. पित्ताच्या या गुणामुळे आपण जे अन्न शरीरात घेतो. त्याचे पचन होण्यास सुरुवात होते. घन पदार्थ बारीक करून त्याचे शरीरोपयोगी आहाररस व शरीरातून बाहेर टाकण्यास योग्य (मल, मूत्र इ.) अशा पदार्थात विघटन केले जाते. कुन्हाडीच्या तीक्ष्ण पात्याने एक घाव दोन तुकडे करणे वेगळे आणि पित्ताच्या या तीक्ष्ण गुणाचे काम वेगळे. निसर्गाची किमया सारी!

सस्नेह : पित्त हे किंचित स्निग्ध गुणाचे आहे. पित्ताचे उष्ण, तीक्ष्ण गुण शरीराला त्रासदायक होऊ नयेत म्हणून पित्ताचा स्निग्ध गुण उपयोगी पडतो. अन्नाचे पचन होत असताना अन्नाला मऊपणा किंवा ओलसरपणा यावा यासाठीही स्निग्धता असणे आवश्यक ठरते.

लघु : वाताप्रमाणेच पित्तही लघु गुणाचे आहे. पण वायु पित्तापेक्षा जास्त लघु आहे. पित्ताच्या उष्ण, तीक्ष्ण गुणांच्या सहाय्याने लघु गुण शरीराच्या अणू-परमाणूंमध्ये जाऊन पचन करण्यास मदत करतो.

विस्त्र : विस्त्र म्हणजे दुर्गंधीयुक्त. जेव्हा पित्त दूषित होते, मलिन होते, तेव्हा पित्त विस्त्रगंधी होते. प्राकृत स्वरूपातील पित्तामध्ये हा गुण नसतो. ज्यावेळी पित्तदोषाचे पचन करण्याचे कार्य बिघडते, तेव्हा अन्नपदार्थ नीट न पचल्याने कुजतो, आंबतो व विशिष्ट दुर्गंध येऊ लागतो. बऱ्याच जणांची तक्रार असते की पित्ताची उलटी होताना आंबूस वास येतो किंवा मलप्रवृत्तीलाही खूप दुर्गंध येतो. काही जणांच्या घामालाही फार दुर्गंधी असते, तसंच अपचन झाल्यावर करपट ढेकर येतात. ही सर्व मलीन अशा पित्ताच्या विस्त्र गुणाची करणी. प्राकृत पित्ताची नव्हे.

सर : सर म्हणजे पसरणारे. वायुच्या चल गुणामधूनच हा गुण पित्तामध्ये आला आहे. सर गुणामुळे अन्न पचन करण्यासाठी पित्त सर्व बाजूंनी अन्नाभोवती पसरते व सर्वांगाने पचन करते. सर गुणामुळेच ही क्रिया लवकर होते. यामुळेच अन्नपचन झाल्यानंतर मलप्रवृत्तीही साफ होते. अर्थात याच्याच जोडीला वाताचीही मदत असतेच. आतड्यांच्या स्नायूंची अधिकाधिक हालचाल होते आणि शौचानंद मिळतो.

द्रव : ‘पित्त आणि पाण्यासारखे द्रव ? हे कसं काय शक्य आहे ?’ अनेकांना असा प्रश्न पडला असेल नाही! पण हे घन पदार्थ ओलसर करण्याइतपतच द्रव असते. म्हणजे बघा हं! आपण नेहमी बघतो की भांड्यातील पाण्याने भात शिजतो किंवा भाजी नीट शिजण्यासाठी थोडे पाणी घालावे लागते. नाहीतर भाजी करपून जाते. पण त्यासाठी खाली विस्तव पेटलेला असणे, आग असणे आवश्यक आहे. तसेच उष्ण गुणाचे पित्त, द्रव गुणाचे सहाय्य घेऊन अन्नपचनाचे काम करते. द्रव पदार्थांचे इतर गुणधर्म पित्तामध्ये आढळत नाहीत.

तर असे हे सर्व पित्ताचे गुण, ‘पचन करणे’ या पित्ताच्या मुख्य कार्यासाठी मदत करत असतात. त्यामध्ये उष्ण गुण महत्त्वाचा. एक विस्त्र गुण सोडला तर इतर गुण हे प्राकृत अवस्थेतील पित्ताचेच आहेत.

(पान ४ वर)

स्वसंमोहन

रवि पटवर्धन

ज्येष्ठ अभिनेता व स्वसंमोहन अभ्यासक
एलिकिसर संमोहन विकास अभ्यासक्रम पूर्ण केला आहे.

एका जुन्या पद्धतीच्या मोठ्या कुटुंबातील, लग्न वगैरे होऊन वेगवेगळा संसार मांडलेली भावंडं आपल्या आईच्या, सहस्रचंद्रदर्शनाच्या कार्यक्रमासाठी, महाबळेश्वरासारख्या हिलस्टेशनवर एकत्र जमतात, छोटा बंगला भाड्यानी घेतलेला असतो, मंडळी आपआपल्या वयपरत्वे, जबाबदारीने इकडे तिकडे कामात व्यग्र असतात. एका दिवाणखान्यात दोन भाऊ - एक सत्तावीस वर्षांचा, टी.व्ही. पहात असतो. दुसरा चौतीस वर्षांचा - पेपर वाचीत असतो. बरेच दिवसानी भेट होत असते, गप्पांना सुरवात होते. दोघजण आपआपल्या बालपणीच्या गोष्टी बोलत असतात, पण त्यांच्या लक्षात येतं, त्यांचं कोणत्याच गोष्टीत एकमत होत नाही. त्यांचं लहानपणीचं वातावरण, सवंगडी, शेजारी, ज्येष्ठमंडळी या सगळ्याच बाबतीतील वेगळेपणाच्या अनुभवांच्या देवाणघेवाणीतून त्यांना असं वाटायला लागतं की आपण वेगवेगळ्या घरात राहिलो, वाढलो की काय ? अनुभव घेण्याचा त्यांचा दृष्टीकोनच वेगवेगळा होता. त्यांच्यात सात वर्षांचं अंतर होतं. ते तसंच कायम रहाणार होतं, कारण एक जेव्हा बारा वर्षांचा होता तेव्हा दुसरा पाच वर्षांचा, एक जेव्हा अठरा वर्षे वयाच्या जाणीवेने नेणीवेने जग अनुभवत होता तेव्हा दुसरा अकरा वर्षे वयाच्या अल्लडपणात बागडत होता. (ते पालक किंवा शिक्षक खरोखरच थोर, जे आपल्या अशा दोन गटातील पाल्यांना वेगवेगळे निकष लावून वाढवतात, जोपासतात.)

नवरा बायकोचं उदाहरण घेऊ. हे सर्वार्थानं सगळ्यात जवळचं नातं. साधारणपणे प्रत्येक नवराबायको, जेवणं-खाणं, हिंडणं-फिरणं, उठणं-झोपणं एकत्रच करतात, पण तरी ते वेगवेगळ्या वातावरणात असतात, जगतात, म्हणजे प्रत्येक अनुभवाकडे पहाण्याचा दृष्टीकोन सारखा असत नाही. तुमच्या लक्षात येईल, कुटुंबात एकत्र रहणाऱ्या मंडळींचं जेवण-खाण वेगवेगळं असतं, त्यांच्या आवडीनिवडी वेगवेगळ्या असतात, प्रत्येकाचा आहार कमी जास्त असतो. तिखट मीठाच्या आवडी भिन्न असतात. आवडी निवडीप्रमाणे प्रत्येकाचे विचारही भिन्न भिन्न असतात.

वैशिष्ट्यपूर्ण अनुवांशिकता : -

आता आपल्याला माहीत झालेलं आहे की आपण म्हणजे प्रत्येक व्यक्ती, या जगात जिवंत असलेल्या व नसलेल्या व अजून जन्म घेणाऱ्या दुसऱ्या व्यक्तीपेक्षा वेगळी असते, भिन्न असते हे वेगळेपण आता किंवा जन्माच्यावेळी निर्माण होत नाही तर ज्या क्षणी गर्भधारणा होते त्या क्षणी

निर्माण होतं.

एक तत्त्वज्ञान असं सांगतं की व्यक्तिमत्त्व हे अनुवांशिकतेमुळे सिद्ध होतं. दुसरं तत्त्वज्ञान हे सिद्ध करण्याचा प्रयत्न करतं की वातावरण, परिसर व संस्कार यावर व्यक्तिमत्त्व अवलंबून असतं. पण सर्व गोष्टींचा साकल्याने विचार केला तर लक्षात येतं की व्यक्तिमत्त्व हे अनुवांशिकता व वातावरण, परिसर व संस्कार या दोन्ही घटकांच्या संयोगामुळे निर्माण होत असते.

परंतु ही गोष्ट सत्य आहे की प्रत्येक व्यक्तीच वेगळेपण आईवडिलांच्या पिढीजात गुणावगुणांच्यामुळे निर्माण होणाऱ्या वडिलांच्या शुक्रजंतुंच्या व आईच्या बीजांडकोषाच्या गर्भधारणाक्षणावेळच्या अवस्थेवर अवलंबून असते. त्यामुळेच वेगवेगळ्या वेळी संयोग झाल्याने एकाच आईवडिलांची मुले रूपगुणानी वेगळी असतात. कुतूहल म्हणून अशी माहिती देता येईल की संयोगाचे वेळी जरी आईचे एकच बीजांड असते व पुरुषाचे लाखो शुक्रजंतु असतात तरी गर्भधारणेसाठी पुरुषाचा एकच शुक्रजंतु उपयोगात येतो.

माणूस एक चालती बोलती अद्भुतता

मानवाच्या शरीराची रचना व शरीराचे कार्य खूप गुंतागुंतीचे आहे. शरीरातील प्रत्येक पेशीचे कार्य खोलखोल समुद्राच्या तळाशी जाऊन गुप्त धनाच्या शोध घ्यावा असं स्वप्नवत आहे. शास्त्रज्ञ जेमतेम पेशींचं शारीरिक आणि मानसिक (वैचारिक) कार्य जाणण्यात यशस्वी झालेत. तुम्हाला न जाणवताच, तुमची हालचाल, तुमचं श्वसन, तुम्ही आत्ता वाचताय त्या शब्दांचा, तुमच्या आत्तापर्यंतच्या अनुभवानी अर्थ लावणं अशा असंख्य बारीक-सारीक क्रियाप्रक्रिया प्रत्येक क्षणाला, सेकंदाला, मिनिटाला, तासाला, दिवसाला. वर्षाला या तुमच्या शरीराच्या यंत्रणेत शारीरिक, मानसिक पद्धतीनी घडत असतात.

या सत्याचा जर खोलवर विचार केला तर तुमच्या स्वतःमधे किती अद्भुतता आहे, हे तुमच्या लक्षात येईल, तुम्ही स्वतःला कधी बिनमहत्त्वाचे, जगानी दुर्लक्ष करावे असे समजणार नाही. निसर्गानी, पिढ्यांनपिढ्यांच्या उत्क्रांतीनी तुमच्या पेशींमधे कल्पनातीत सामर्थ्य देवून, तुम्हाला घडवलं आहे. तुम्ही कांही कणकेचा गोळा नाही की कुणीही तुम्हाला दडपावं. तुम्ही अद्वितीय आहात याची जाणीव ठेवून उद्याची मोठमोठी स्वप्नं साकार करून आनंदी आयुष्य जगू शकता, आणि शिवाय सामाजिक बंधुत्वाच्या भावनेनी बघितलं तर किती सामर्थ्यवान आहात. या सर्व विचारानी भारावून स्वतःला निर्णायकी अवस्थेत नेऊ शकता. मागील पिढ्यांच्या ज्ञानाचा, अनुभवाचा उपयोग करून घेऊ शकता व आपल्या हातून हवं ते घडवून आणू शकता. अशातःहेने स्वतःला व पुढच्या पिढ्यांना उत्तुंग आदर्शवत घडविण्यास कारणीभूत होऊ शकता.

(पान १ वरून)

हा सर्व काळ पावसाचा म्हणजेच दमटपणा, ओलेपणा यामुळे विविध रोगांना आमंत्रण देणारा काळ आहे. वेगवेगळे जंतु, कीटक विशेषतः माशा, डास यांची पैदास वाढण्याचा काळ आहे. यामुळेच धूपन, होम, हवन आदींचे प्रयोजन या काळात सांगितले आहे. ज्यायोगे हवेतील दमटपणा, कुबटपणा कमी होण्यास, हवा स्वच्छ होण्यास मदत होईल. साधारण दसऱ्यानंतर म्हणजे आश्विन महिन्यात पाऊस कमी होतो व ऊन पडू लागते. हवा स्वच्छ होऊ लागते. यामुळे यानंतर कार्तिकातल्या एकादशीला देवांचे उत्थान म्हणजे झोपेतून उठणे होते व ते पुन्हा आपल्या भक्तांकडे लक्ष घायला, त्यांची काळजी घ्यायला सज्ज होतात. म्हणजेच निसर्ग रोगराई दूर करण्यास मदत करू लागतो. हा निसर्गाचा क्रम आपण पाळावा यासाठीच ही चातुर्मासाची साठा उत्तरांची कथा पाचा उत्तरी सुफळ संपूर्ण!

***

(पान २ वरून)

जर आपल्याला पित्ताच्या या गुणांची माहिती असेल तर त्या दोषाने उत्पन्न होणाऱ्या रोगांची लक्षणे समजतात. आणि त्यावर उपाययोजना करता येते. पित्त दोष वाढला असेल तर त्याच्या विरुद्ध गुणांच्या पदार्थांनी तो कमी होतो. पित्ताच्या गुणाच्या विरुद्ध म्हणजे शीत, मंद, स्थिर असे गुण किंवा त्या गुणांचे पदार्थ होत. सर्व सुगंधी द्रव्ये मुख्यतः पित्तशामक असतात. आजकाल उन्हाळ्यात (?) सर्वजण A.C. लावतात. पण त्याने पित्तशमन होत नाही. पित्तशमनाचा परिणाम मिळण्यासाठी वाळ्याच्या पडद्यांचाच उपयोग हितावह ठरतो.

याशिवाय चंदन, आवळा, कोकम, काळ्या मनुका असे कितीतरी पदार्थ पित्त कमी करण्यासाठी उपयुक्त असतात. आता तर तुम्हांलाही जमेल पित्तशामक पदार्थांची यादी करायला! हो ना!

***

कार्यकारी विश्वस्त, संपादक व प्रकाशक **वैद्य प्रसन्न केळकर** यांनी 'आयुर्हित' हे मासिक श्रीगणेश प्रिंटर्स, अमरग्यान इंडस्ट्रीयल इस्टेट, ठाणे येथे मुद्रित करून **आयुर्वेद हितैषणी ट्रस्ट व संशोधन केंद्र - ५, दीनदयाळ सोसायटी, गुरुकुल सोसायटीजवळ, पांचपाखाडी, ठाणे (५)** येथून प्रसिद्ध केले.

● दूरध्वनि : ०२२-२५३३ २४ २६ ● Email : ayurhit@ayurlink.com

या अंकातील लेखांत व्यक्त केलेल्या मतांशी संपादक व आयुर्वेद हितैषणी ट्रस्ट सहमत असतीलच असे नाही. ती त्या लेखकांची वैयक्तिक मते समजावीत.

(पान १ वरून)

लहरी सोडल्या जातात. यामुळे जे विद्युत चुंबकीय क्षेत्र तयार होते त्याच्या प्रभावामुळे रूग्णाच्या शरीराच्या ज्या भागाची तपासणी करणे चालू असते त्या भागातील प्रोटॉन कण हे विद्युतभारीत होऊन या चुंबकीय क्षेत्राशी समांतर रचनेमध्ये येतात. हे प्रोटॉन्स या क्षेत्रात सोडलेल्या रेडीओ लहरी शोषून घेतात व ऊर्जा बाहेर टाकतात. ही उर्जा पुन्हा या यंत्राद्वारे शोषली जाते व त्याचे संगणकाद्वारे त्रिमित प्रतिमेमध्ये रूपांतर केले जाते. विकृति असलेला अवयव वा पेशी या अधिक प्रमाणात रेडिओ लहरी शोषून घेतात व यामुळे जास्त ठळकपणे उठून दिसतात. या प्रतिमा संगणकावर घेतल्यावर मग चुंबकीय क्षेत्र बंद केल्यावर हे प्रोटॉन कण पुन्हा आपल्या मूळ स्थितीत येतात. यात रेडिएशन नसल्याने शरीरावर कोणताही दुष्परिणाम होत नाही. या तपासणीसाठी साधारणतः अर्धा ते पाऊण तास वेळ लागतो. मात्र तीव्र चुंबकीय क्षेत्र असल्याने यावेळी कोणतीही धातूची वस्तू या क्षेत्राच्या जवळपास आणून चालत नाही. तसेच शरीरात धातूचे Implants असतील तर ही तपासणी करता येत नाही. तपासणीच्यावेळी चुंबकीय क्षेत्र निर्माण करणाऱ्या यंत्राच्या आवाजामुळे डोके दुखण्याचा त्रास काही रूग्णांना होतो. मात्र अन्य कोणतेही दुष्परिणाम नसल्याने तसेच अगदी सूक्ष्म विकृतिसुद्धा ठळकपणे दिसू शकत असल्याने या तंत्राचा वापर झपाट्याने वाढतो आहे.

***

आपण आपली वर्गणी रोख, धनादेशाद्वारे किंवा इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीनेही भरू शकता. आपल्या बँकेतून
**“आयुर्वेद हितैषणी ट्रस्ट व संशोधन केंद्र,
 बचत खाते क्र.१६३८७” दि. ठाणे जनता सहकारी बँक,
 पांचपाखाडी शाखा, ठाणे या खात्यात
 RTGS/NEFT/IFSC CODE : TJSB0000008
 द्वारे भरू शकता.**

वर्गणी - वार्षिक : ३००/- व पंचवार्षिक : १२००/-